

O pozemkové reformě po stráncie sociální a národnostní.

Dr. E. Vondruška.

I.

Jsou tomu dvě léta, co u nás politický boj o pozemkovou reformu vynesl z revolučního národního shromáždění záborový zákon (z 16. dubna 1919). A dnes započiná vlastní široká akce pozemkové reformy skutečným přejímáním zabrané půdy. Přestávky využito bylo k výstavbě úřadů (pozemkového úřadu a jeho obvodových úřadoven) a také k politickému a zájmovému hospodářskému boji pro reformu a proti ní. Domkáři a vůbec zemědělci obhajují zemědělskou malovýrobu, velkostatkáři a velcí pachtýři velkovýrobu, průmyslníci dožadují se zvláštní ochrany průmyslu (pro cukrovary, méně pro lihovary), zaměstnanci žádají, aby vyřešena byla nejdříve jejich existence.

V pozemkové reformě jdeme téměř již jako poslední v řadě evropských států. V Německu pokračuje se důsledně v započaté linii odkrajovati od latifundií přebytečnou půdu, Rusko po Stolypinově reformě provedlo nebolševickou reformu rozchvácením půdy mužiky, Bulharsko provádí rovněž jako pokračování pokusy s pracovním vlastnictvím pozemkovým, Rumunsko rozdělilo již přes 2,000.000 ha mezi drobné zemědělce (dotud zemědělské robotníky bojarů pod titulem pachtýřů), Jugoslavie přikročila a provedla vlastně již na sklonku 1918 vyvazení kmetů v Bosně a kolonisuje pilně levý břeh Sávy, Italie doplňuje své zákony o pozemkové reformě; také Polsko rozdělilo již přes 400.000 ha půdy velkostatků.

Současné pozemkové reformy neřeší do všech důsledků problém poměru člověka k půdě. Neodstraňují soukromé vlastnictví. Nestarají se také příliš o budoucnost nového rozdělení, neboť nerozdělují znova veškerou půdu. Zřetel reformátorů obrácen jest na velkostatky, na latifundia. Politické poměry udávají směr pozemkové reformě. Také proti velkovýrobě není namířena pozemková reforma ani v cizině, ani u nás.

Jest patrno, že pokud latifundia zůstanou v soukromém vlastnictví, nenastane klid v boji pro pozemkovou reformu. Pro naše poměry vzpomínám slov prof. Emila Svobody v jedné jeho loňské přednášce: nebude u nás klidu, dokud nebude provedena pozemková reforma.

Jest to tlak důvodů sociálních a hospodářských, u nás pak ještě národních či lépe národnostních, jenž akcentován jest i zájmem o existenci státu. V historii pozorujeme úpadek všech států,

kde měla nepoměrnou převahu latifundia. Sami rozumní velkostatkáři uznávají potřebu reformy, škodlivost latifundií pro stát, jsou však pro evoluci, nazývajíce každý zásah zákonodárné a státní moci do jejich držby aktem revolučním. Poslanec Dr. Medinger řadí nás k státům, které revolučně provádějí pozemkovou reformu. V zákonodárství o pozemkové reformě spatřují však průlom do nedotknutelného soukromého vlastnictví nejen velkostatkáři, ale i ostatní kapitalisté. Jest to pak zájmová solidarita v boji proti pozemkové reformě, boj vlastníků výrobních prostředků proti každému zásahu státní moci. Fronta proti pozemkové reformě jest přirozeným důsledkem kapitalistického rádu dnešní společnosti.

Míří-li současná pozemková reforma proti velkostatkům, latifundiím, položíme sobě zajisté otázku, jak povstaly velkostatky. Turgot myslí, že okupací podle přirozeného práva. Pro theorii původní akumulace jsou také klasikové Smith, Malthus, Ricardo. Původní okupace jest jim hospodářskou okupací. To znamená, že již veškerá půda jest fakticky obsazena, jinak nemohli bychom mluvit o ceně půdy, zadlužení, o bezzemcích, o námezdních zemědělských dělnících. Dějiny nás však poučují, že všechna půda obsazena nebyla a dosud ani není. Šlo tedy o právní okupaci, o závěru (nebo zábor) veškeré dosud nepoužité, neobsazené půdy osobami nebo třídou osob privilegovaných. Organisace prostředků, aby docílena byla závěra půdy, byla možna pouze v třídním státě. Ten stal se a byl politickým prostředkem (Oppenheimer). Sociální rozdíly předecházely před velkým pozemkovým majetkem v rukou jedinců, nenastaly tedy teprve po utvoření jeho. Nejdříve zmocnil se člověk člověka — svou zdatností tělesnou, lepší výzbrojí a pod. Vytvořil si dobývačností třídu otroků. Okupoval pro sebe a pro otroky více půdy než svobodný člověk bez lidského materiálu. Kasta vlastníků otroků zmocnila se politické moci, ústředí vlády, umožnila sobě utiskovati svobodné, zneužívajíc své moci, ukládajíc daně, vojenskou povinnost. Řídila zahraniční politiku, vedla války, dobývala kolonii. Ovládla vnitřní obchod, podle svých potřeb vydávala zákony. Prohlásila půdu za regál, majetek koruny, knížat. Vynesla na povrch zeměpána, jenž prohlásil veškerou fakticky dosud nezabranou půdu za svůj majetek, dal půdu pod svou závěru. Kdo chce od zeměpána půdu, povinen jest úsluhami, stává se odvislým. Ztráta neodvislosti jest počátkem zániku svobody, počátkem sociální bídy. Zeměpáni spolčují se od počátku s theokratii, zneužívají náboženských citů, aby docílili snadněji a trvaleji odvislosti, poslušnosti, podrobení se ostatních. Po závěre půdy pozemkový majetek svobodných buď se drobí četností rodiny, potomstva, nebo zceluje — vymřením mužů, sňatky dcer. Ve vesnici povstanou půl-, čtvrtlánici a ještě drobnější zemědělci, jsou tu pak bohatí a chudí. Kde četná rodina a málo půdy (po závěre nelze více již okupovat), přijde den nezbytí, aby pracoval svobodný na cizím. Stane se námezdním dělníkem.

Tedy proti přirozenému právu, právní okupací pomocí politické moci, vznikly základy velkého pozemkového majetku. Locke praví (1689), že míru vlastnictví (pozemkového) dala člověku příroda rozpětím jeho sil, práce a potřeb. Turgot doznává, že dokud měl každý člověk tolik půdy, kolik potřeboval, nemohl se odhodlati, aby pracoval pro jiného.

Důsledkem úplné závěry půdy musilo se během času státi poddanství zbytečným. Monopol půdy všude stihl člověka, ať ve formě pachtovného nebo úplatou nadhodnoty vykonané práce. Papírový titul vlastnictví ovládl zemi. Ať vynoří se třeba nový ostrov z moře, vztyčení státní vlajky postačí, aby právní okupace (závěra) byla provedena. Našla by se na zeměkouli jistě půda, kde monopol neriskoval dosud fakticky svá závěrová opatření, avšak tam není místa pro civilisovaného člověka. Byla by to robinsonáda, vegetování bez styku s civilisací, bez lidské kooperace.

II.

Velká revoluce francouzská půdu dělila, Amerika dávala ji pod závěru. Zákonem z 19. května 1796 nařízeno ve Spojených státech amerických, že, jakmile určitá plocha byla zaměřena, může být prodána tomu, kdo nejvíce podá, nejméně však za 2 dolary za 1 ar a kupuje-li nejméně 9 čtverečních anglických mil. To byla doba pro jih a západ severoamerických Spojených států. V polovině XIX. století přišel na řadu východ. Henry George praví ve své *Progress and Poverty* (1879): Co brání lidem, aby našli sobě zaměstnání v půdě? Již několik mil od San Francisca jest přece tolik nepoužité půdy! A odpověď? Půda jest monopolisována, držena pro spekulaci s budoucím vzhledem (přistěhovalectvím) obyvatelstva. Konec XIX. století přinesl také závěru půdy v Argentině, Brazilií, Jižní Africe, Sudanu, Anatolii. Dnes výjimku činí Nový Zealand; půdní monopol obejmí celou zemi.

Důsledkem provedení závěry půdy jest pozemková renta. Již klasičtí národohospodáři musili se stále zabývat pozemkovou rentou, byla jim přímo před oči vnucovaná hospodářskými poměry. Adam Smith naříkal na vysoké činže v Londýně, spatřuje důvod ve vysoké pozemkové rentě. Podle něho každý majitel domu (půdy) jednal jako monopolista. Stejný mechanism v selské půdě, v koloniích. Spekulace s půdou má ovšem největší obchody ve městech a koloniích.

Také v Praze bránili na radnici vlastníci domů stavbám na periferii, protahovali jednání o rozšíření města, tratí, a ani nestudovali národní hospodářství. Je to zájem monopolistů, aby se nestavělo dříve, dokud nezbytnost sobě stavbu v poslední hodině nevynutí. A poslední hodinou bylo docílení takové pozemkové renty ze zastavění pozemku, aby činže nelišila se fakticky od činží ve středu města. Počítáme ovšem výlohy s jízdami do města z periferie, ztrátu času atd. Kolem každého města tvoří se stavební spekulační pás, terrain. Počítá se s přírůstkem obyvatelstva, ovšem

nikoli tak domácího, jako z venkova, tedy přistěhovalého. Zkušenosti řídí spekulaci jen podle přistěhovalectví do měst. Toto stoupá paralelně se vzrůstem latifundií, jsouc v obráceném poměru k držbě malých zemědělských podniků (von Goltz 1874).

Líčice povahu velkého pozemkového majetku, líčime stále zároveň jeho důsledky sociální a hospodářské. Z renty pozemkové vybavuje se lidská spekulace, snahy po regulování poměrů, aby docíleno bylo vyšší renty, aby dobré a včas využito bylo všech následků monopolu pozemkové držby.

U městského majetku pozemkového bylo již řečeno o spekulaci s přistěhovalectvím. Je to jedna část odlivu venkovského obyvatelstva při jeho útěku z venkova. Jiné proudy jdou do kolonií, do Ameriky. Latifundia vylidňují nám evropské země. Jih a západ Německa vykazuje převahu středních a malých zemědělských podniků, zároveň ovšem také velkou hustotu obyvatelstva. A přece zaznamenán jest stálý přírůstek obyvatelstva na venkově. Sever a východ Německa má převahu velkostatků, mnohem menší hustotu obyvatelstva. Na venkově jest stálý roční úbytek obyvatelstva. XIX. století dodalo přes 20 milionů přistěhovalců z Evropy do Ameriky. Největší podíl mají země latifundií. Britanie a hlavně Irsko přes $5\frac{1}{2}$ milionu, $\frac{1}{2}$ milionu západní a jižní Německo, přes 3 miliony východní Německo, o zbytek dělí se Uhry, Italie, Rusko, jižní Čechy. Slovensko a Podkarpatská Rus jsou ještě dnes trvalým dodavatelem přistěhovalců Americe. Ze župy Abaj-Torna vystěhovalo se roku 1910 na 13% obyvatelstva (stejně jako roku 1900), z župy Bratislavské na $\frac{1}{2}\%$ roku 1909, župa Boršodská dodala roku 1909 na 9·9%, vystěhovalců, župa Gemerská roku 1910 na 2% (roku 1909 téměř 3%), župa Hontianská roku 1910 na $\frac{1}{2}\%$, župa Šárišská roku 1910 téměř 1% obyvatelstva. Hrozná to čísla depopulace vystěhovalectvím. A tu se ihned namane otázka, jaké byly sociální poměry zemědělského dělnictva na Slovensku pod tlakem monopolu půdy v rukou velkostatkářů. Nejvyšší mzdy dělnictva vykazoval Liptov, nejmenší Ugoča. Muž vydělal v Ugoči na jaře 120 haléřů, v létě 200, na podzim 102, v zimě 140, v Liptově v těchže obdobích 303, 372, 245, 324 haléřů. Ženy placeny byly v těchže obdobích v Turci 83, v Ugoči 124, v Turci 96, 70, v Liptově 148, 194, 175, 121 haléřů. Děti v Turci 56, 90, 66, 46, v Liptově 118, 148, 135, 95 haléřů.

Spořivý Slovák vrátilivší se domů platil půdu, chtěje ji získati, již před válkou průměrně tříkráte tak draho, jako stála v téže době v Čechách. A velkostatkář prodal mu ji nerad, v nejčetnějších případech zadržel pokusy získati půdu již pachtýř (arendátor), jenž měl spachtovanou půdu od velkostatkáře nebo velkopachtýře, sám zpravidla nepracoval, těž z práce vlastních drobných podpachtýřů. Slovák byl tu beznáročným laciným zemědělským dělníkem nebo ubohým malým pachtýrem. A i dnes v Podkarpatské Rusi jest rusínský malý pachtýř vydán všanc velkopachtýři nebo velko-

statkáři, a nejsou vzácný případ, že odvádí $\frac{5}{6}$ úrody svému pánu (jménem pachtovného)!

Útěk z venkova a příliv venkovského obyvatelstva do měst jest zároveň v přímé souvislosti s nadbytkem pracovních sil v industrii, s otázkou nezaměstnanosti průmyslového dělnictva. Jak již řečeno, zemědělce vytlačují z venkova latifundia, nedostatek půdy, závěra půdy. Pro Marxe jest zemědělství trade, odvětvím průmyslu. Přenáší na ně všechny kategorie získané z průmyslové výroby. Také zákon o akumulaci, o koncentraci a centralisaci kapitálu, o střídání organického složení kapitálu, theorie o konkurenici a o převaze velkovýroby nad malovýrobou. A přece právě u zemědělství celé jeho učení selhalo. Ani theorie o konkurenici neobstála. Rozpor jest již v tom, jak mohou při stále stoupajících cenách zemědělských výrobků zanikati malé zemědělské podniky? Kdo tedy vyhání zemědělce z venkova? Velkostatkář nemá přece zájmu ani potřeby hospodářské, aby levněji prodával, aby lácí svého produktu vytlačoval malovýrobce! Odpověď zní: nedostatek výživy, právní expropriace, exmisce neobnovením pachtu, od něhož existence zemědělce byla odvislou. Další odpověď: zemědělství potřebuje tím více dělníků, čím intensivněji se provozuje. Malý podnik pracuje intensivněji i tam, kde zapotřebí jest vyšší zdatnosti a zkušenosti hospodářovy (při pěstění cukrovky). Není tedy obdoby s industrií, jak omylem soudil Marx. V malých a středních zemědělských podnicích jest také investováno poměrně daleko více kapitálu než ve velkých (Aereboe). Velký zemědělský podnik v rukou jednotlivce potřebuje málo dělníků, šetří na výrobních nákladech, redukuje pracovní síly, nepotřebuje vyhledávat intensivně nové zdroje přijmů, aby uživil místní dělnictvo, počítá jen s cenou produktu a výši výrobních nákladů, tedy s rozdílem obou faktorů jako rentabilitou podniku. Skupiny velkostatků takto spravovaných vykazují řídké obyvatelstvo, nepřitahují řemeslníků, živnostníků, vyhánějí členy četnějších rodin zemědělců. Vylidňují venkov. V Čechách na jihu jest tu typickým příkladem Schwarzenberkova država.

Latifundia produkují stále »volné« (nezaměstnané) dělníky, kteří tlukou na vrata továren a nabízejí svou práci. Vytlačují městské proletáře od strojů, z továren, rozmnožují městské řady proletariátu. Města a zejména průmyslová nemají takového přirozeného přírůstku, aby vlastní populaci stačila při rozvoji průmyslu poprvé po práci. Kdyby nebylo přílivu proletářů z venkova, byla by v industrii poptávka po práci větší než nabídka. Zájem kapitalistů průmyslových musí být také ten, aby udrželi ve svých širších obvodech velký pozemkový majetek, aby udržen byl tímto majetkem v jejich hospodářském obvodu společenský monopolní poměr, jenž by jim stále házel na městský trh volné dělníky, více dělníků, než kapitál může zaměstnat. V tom tedy tkví také zájmová solidarita v boji proti pozemkové reformě.

Půda jest podmínkou výroby všech statků, od ní jest odvislou existence všech výrobních prostředků. Dokud trvá závěra půdy,

není pravé svobody. Tedy opačně s hlediska sociálního a hospodářského: svobodná půda vyssaje proletáře (Oppenheimer aplikuje na Turgota). Proto tedy při stejném myšlenkovém postupu je to právem prvý bod Marx-Engelsova komunistického manifestu (1848): vyvlastnění majetku pozemkového a použití pozemkové renty pro stát. Theorii provází dále Oppenheimer: zanikne-li závěr půdy a soukromé vlastnictví k půdě, zanikne společenský poměr monopolní a zmizí třída dělníků poplatných vlastníku nadhodnotou své práce. Cessante causa cessat effectus.

(Dokončení.)

□ □ □

O papírových penězích.

Dr. Josef Gruber.

(Pokračování.)

Nynější světová válka byla vedena s takovými masami vojsk a s takovým nebývalým aparátem technickým — říkalo se přímo válka materiálová, válka pomůcek technických, jako by lidé zde nebyli leč pouhými obsluhovateli a ne, bohužel, i oběti těchto moderních vynálezů technických — a trvala tak dlouho a tedy s rostoucími náklady finančními, že se žádný z válčících států evropských neobešel bez výdaje papírových peněz. Pochopitelně bylo pak sáhnuto k tiskařskému lisu tím vydatněji, čím méně bylo nebo mohlo být pečováno o úhradu zvýšených nákladů vojenské i civilní správy daněmi a zvýšením jiných příjmů (z železnic, pošt, monopolů finančních a pod.) a čím menšího úspěchu docházelo umísťování půjček státních.

Rekordu v emisi papírových peněz dosáhlo však vedle Ruska především Rakousko-Uhersko, jeho měna klesla tudíž také nejhouběji již za války a ještě hlouběji po jeho rozpadu, tak jako v Rusku po revoluci. Stát opatřoval si peníze na válku vedle válečných půjček v prvé řadě nikoliv výdajem vlastních státovék, nýbrž výpůjčkami bankovek od banky Rakousko-uherské. Zavedeny nové druhy bankovek, drobné po 2 a 1 K, i veliké až po 10.000 K. Oběh bankovek opětovanými výpůjčkami státu obrovsky vzrostl. Činil v mil. K

dne 23. července 1914	2.129,	koncem 1914	5.136,
koncem 1915	7.162,	koncem 1916	10.889,
koncem 1917	18.439,	koncem 1918	35.688 mil. K.

Od počátku války stouplo tedy oběh bankovek do konce 1914 o 3 miliardy, za celý rok 1915, kdy projevovaly se účinky prvních půjček válečných, sice jen o další 2 miliardy, v roce 1916, kdy citelně vzrostla již drahota, však již o více než 3·7 miliard, v 1917 dokonce o 7·55 miliard a za rok 1918 se skoro zdvojnásobil. Od července 1917, kdy činil oběh bankovek kolem 12 miliard, se za 18 měsíců po svolání parlamentu téměř ztrojnásobil, v druhé

O pozemkové reformě po stránce sociální a národnostní.

Dr. E. Vondruška.

III.

(Dokončení.)

Jak již zprvu naznačeno, současné pozemkové reformy vytkly sobě za úkol rozdělit znovu toliko určitou půdu, již tvoří velké pozemkové majetky. Cílem jest tedy rozbít latifundia. Ne-správným výkladem (ať již úmyslným z důvodů politicko-agitačních, nebo bezděčným z nedostatku postřehu hospodářských úkolů poz. reformy) může celá akce být chápána jako parcelace velkostatků. S hlediska sociálního vítají parcelaci malí zemědělci, stísnění nedostatkem vlastního soběstačného pozemkového majetku. Parcelace stane se proto lehce heslem domkářů a chalupníků všech politických stran. Již dělnictvo zemědělské pohlíží (u nás) na pozemkovou reformu chápanou jako parcelaci více než rozpačitě. Sociálně cítí s domkáři a proti velkostatkářům, samo však nevidí v takové reformě, že bude to jeho zaslíbená země. Vlastníci středních zemědělských podniků, odkázaní na pravidelnou pomoc pracovní cizích námezdních sil, obávají se úbytku, ba i nedostatku této jim nutné pomoci. Průmyslové dělnictvo pohlíží ideově rovnoběžně s městskou buržoasií na pozemkovou reformu jako na pohromu v otázkách aprovisačních, sociálně cítí proti velkostatkářům, avšak nikoliv pro domkáře. Heslo parcelace přináší však samočinně s sebou otázky hospodářské a vyzdvihuje hospodářské momenty a důsledky dělby velkého pozemkového majetku vůči momentům sociálním. Boj hlediska sociálního s hlediskem hospodářským splní svůj úkol, podaří-li se zavčas přesvědčiti, že pozemková reforma (i v užším slova smyslu) není parcelací (dobře vyjádřeno v němčině slovem »Güterschlächterei«).

Sociální nezbytnost pozemkové reformy jest u nás tak význačna, že žádné hospodářské důvody nemohou reformu ohroziti nebo potlačiti. Rozdelení pozemkového majetku, jak jest dosud, jest nadále neudržitelné. Suchá čísla v statistice jsou na venkově živou výstrahou do budoucnosti, pohrůžkou státu. Co znamená s hlediska sociálního, jestliže v Čechách připadá na 81% všech držitelů půdy toliko $\frac{1}{8}$ veškeré půdy, kdežto proti těmto 703.000 držitelům jest hrstka půldruhého tisíce osob jako držitelů $\frac{2}{5}$ veškeré půdy? Nebo na Moravě: $\frac{6}{7}$, všech držitelů půdy rekrutuje se ze zemědělců s majetkem do 5 ha a drží úhrnem toliko $\frac{1}{6}$ veškeré půdy, kdežto 0·1% všech držitelů má ve vlastnictví $\frac{1}{3}$ veškeré půdy. Na Slovensku něco málo přes 1000 osob drží na 2,100.000 ha půdy! A v Podkarpatské Rusi? Tam sociální důsledky pozemkového monopolu zkreslily obraz latifundií a celou tihu sociální bídy venkovského lidu do té míry, že již vlastníci a pachtýři 100, ba 50 kat. jíter stávají se nejúpornějšími vykořistovateli a vyssavateli zemědělského dělníka-bezzemka.

Tedy: do jaké míry lze respektovati hospodářské důvody a také podle nich řídit směr pozemkové reformy? V širokém demokratickém rámci zájmů celostátních musí být pravidlem, že zájmy hospodářské jsou koordinovány zájmům sociálním. Pravidlo neutrší, přizná-li existenci výjimkám. Jde-li o to, aby poskytnuta byla domácímu lidu výživa člověka důstojná, aby čeleno bylo vystěhovalectví, aby ušetřil stát na podporách v nezaměstnanosti, pak pozemková reforma s hlediska sociálního musí být provedena i tehdy, jestliže v určitém případě hospodářsky (zjevně) nebylo ničeho získáno, spíše ztraceno (na množství a jakosti zemědělských výrobků).

Jiný obraz: fronta zaměstnanců na velkém pozemkovém majetku vůči pozemkové reformě akcentuje směr pozemkové reformy s hlediska hospodářského, sledujíc při tom ideologii politických programů socialistických stran. Co znamená, zřekne-li se zaměstnanec výhod pozemkové reformy, pokud mohl se státi zemědělským podnikatelem, spolupodnikatelem, a zůstane-li raději námezdním dělníkem nového vlastníka (státu, obce a pod.)? Jest to opět kompromis nejen s třídním názorem na soukromé vlastnictví k půdě, tedy s názorem, jenž postaven byl při kritickém okamžiku volby na kolej vedlejší, nýbrž se skutečnými hospodářskými poměry, přemlouvajícími, aby dána byla přednost existenčnímu dosavadnímu zajištění i za cenu ztráty sociálního povznesení před podnikovým risikem. Což mění se něco na námezdním poměru za trvání kapitalistického pořádku, je-li zaměstnavatelem veřejnoprávní svaz na místě osoby fyzické?

Podle toho, co právě řečeno, může pozemková reforma v některých případech docílit úspěchu jen s hlediska sociálního aneb jen s hlediska hospodářského. Průměrem však bude kompromis obou zájmů, trvalým pak úspěchem zvýšení životní míry zemědělského lidu. Sociální a hospodářské osvobození od tlaku latifundií povznese zároveň kulturní úroveň lidu, přispěje k politické zralosti a připoutá lid k myšlence státní.

Největší úkoly čekají proto pozemkovou reformu na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Nízká životní míra, kulturní zaostalost, politická neuvědomělost, lhostejnost k ideové myšlénce státní jsou tam živým pomníkem společenského monopolu pozemkového, černým rubem latifundií. Dříve již porovnány byly mzdy zemědělských dělníků na Slovensku a v Podkarpatské Rusi v době předválečné a konstatováno, že největší byly v Liptově, nejnižší v rusínské Ugoči. Obraz ten slušelo by nyní doplniti ještě dalšími daty. Dle stavu z roku 1910 měřila župa Liptovská 2246 čtv. km, v tom 1088 čtv. km lesů, Ugoča 1213 čtv. km, v tom lesů 241 čtv. km. Počet obyvatelstva: Liptov 86.906, z toho 44.578 zemědělského a **25.119** průmyslového, Ugoča 91.755, z toho 67.912 zemědělského a jen 8739 průmyslového. Největší procento úmrtí ze všech slovenských a rusínských žup vykazuje Ugoča: v desíletí 1901 až 1910 na tisíc obyvatel 28·8 (Liptov 26·9, Čechy, Morava a

Slezsko 22·29). V Ugoči byli pouze dva okresní lékaři (v Liptově 4) pro 6 zdravotních obvodů (v Liptově 11), diplomovaných lékařů 14 (v Liptově 23), pomocnic ku porodu 41 (v Liptově 53). V Ugoči znalo číst a psát toliko 35.846 osob (ze 100 osob přes 6 let starých 47%), úplných analfabetů bylo 54.003 osob (58% veškerého obyvatelstva). V Liptově znalo číst a psát 57.307 (ze 100 osob přes 6 let starých 78%), úplných analfabetů 25.055 (28·9% všeho obyvatelstva).

IV.

Znárodnění půdy! Národnostní moment pozemkové reformy dán jest zejména u nás, u národa osvobozeného z politické poroby. Jest však také více nebo méně akcentován v jiných státech v jejich současných pozemkových reformách.

Velký pozemkový majetek byl u nás již v XII. stol. V XIII. a XIV. stol. nejsilnějším byl církevní, teprve stol. XV. zatlačilo církevní pozemkový majetek do jeho mezí (husitská doba) a vtisklo velkostatkům ráz šlechtický. Pozemkové državy šlechty se upevňovaly a rozvíjely v XVI. a XVII. stol. Po bitvě na Bílé hoře zbyla sotva $\frac{1}{4}$ staré domácí šlechty, do země vtrhla jako do země dobyté šlechta cizí (Liechtenstein, Waldstein, Dietrichstein, Buquoys, Marradas, Huerta atd.). Ničím nebyly trestné konfiskace z doby Ferdinanda I. a Marie Terezie vůči hrozným trestům za české povstání 1618—1620: v Čechách z pokuty zabrány skoro $\frac{3}{4}$ půdy v zemi, na Moravě pak a ve Slezsku skoro polovice všech statků zemských. As $\frac{1}{6}$ — $\frac{1}{5}$ z pobělohorských konfiskací přešla na nové nabývatele darem. Po spiknutí valdštýnském rozdána byla téměř polovina darem z konfiskací Valdštýnských a Trčkovských. Obrovský převrat v majetkových poměrech v zemích českých zplodil korupci. Konfiskované statky odhadovaly se někdy podvodně hluboko pod cenou, jindy platily se znehodnocenou mincí ($7\frac{1}{2}$ krát pod normální cenou). Odsouzeným Čechům nedostalo se snad většinou ani kvoty jim nalezející. (Dr. J. Pekař.) Nebyla to však půda jen šlechty a měst, jež přešla způsobem více méně nezákonným nebo podvodným do rukou nových nabývatelů. Byla to i půda selská. Od XV. stol. šlechta vracela se k hospodářství, zveličovala nebo zakládala dvory, rybníky, pivovary a jiné. V té době propadlo jistě mnoho selské půdy dominikálu. Není tedy divu, že zpustošení země a vylidnění její válkou třicetiletou již z důvodů hospodářských vedlo vrchnost k tomu, aby okupovala opuštěnou selskou půdu. Také tato půda největším dílem vlastníkům nikdy již vrácena nebyla.

Trestné konfiskace pobělohorské, absolutistický režim protičeský a hospodářský úpadek země zaviněný dlouhou mincí spjaty jsou nejen se jménem Ferdinanda II., nýbrž zejména s činností Karla Liechtensteina. Jeho činnost označují naši přední historikové jako zločinnou. Konfiskace statků městských Ferdinandem r. 1547, konfiskace pobělohorské a valdštýnské a konečně konfiskace po-

zemkového majetku Marií Terezii r. 1742 po vypuzení Francouzů z Prahy cítil český národ vždy jako bezpráví, nemohl však také zapomenouti na zločiny, jimiž byly provázeny konfiskace pobělohorské. Tolik sluší říci zejména vůči cizině, aby správně pochopila národnostní moment naší pozemkové reformy.

Není divu, že politický převrat, osvobození národa přineslo současně myšlenku dějinného vyrovnaní křivd na národu spáchaných. Fakt, že v myšlence naší pozemkové reformy jest živelně zastoupen moment nacionální, netřeba ani již dnes vyzdvihovati ani dokonce však zastírat i neb omlouvat.

Volání celého národa po reparaci, po restituci není vzbuzením vášní odvetných, mstivých, jak rádi by zastanci pobělohorských dobyvatelů dokazovali. Jinak se ovšem má věc po stránce mírových smluv, jež ukládají státu určité hranice, ve kterých může nakládati s dosavadními vlastníky velkého pozemkového majetku, jsou-li cizími příslušníky státními.

Pokud jde o myšlenku kolonisovati velký pozemkový majetek národem státním, sluší odkázati nepřátele takové pozemkové reformy na minulé i současné příklady jinde, zejména na stanovisko německé v říši i v republice rakouské.

Zákon o kolonisaci Poznaňska z 28./4. 1886 byl zákonem nacionálně tendenčním, germanisačním, namířeným bez obalu proti Polákům.

Zákon z 31. května 1919 v republice rakouské (Wiederbesiedlungsgesetz) spolu s prováděcím nařízením z 31. srpna 1919 výslovně vymezuje, že uchazeči o půdu mohou být jen osoby německé národní příslušnosti, mezi těmito pak mají přednost státní příslušníci republiky rakouské (§ 3. cit. zákona). Bez ostychu jest tedy tím řečeno, že státní příslušníci republiky rakouské národnosti české nebo slovenské musí ustoupiti i státním příslušníkům cizího státu (třebas říše německé), jsou-li tito národnosti německé. A nejde při tom snad jen o půdu velkostatků. Cit. zákonem postiženi jsou i vlastníci malého pozemkového majetku, a pokud jsou jiné národnosti než německé, ztrácejí půdu ve prospěch příslušníků národa německého.

Pozemková reforma v Rumunsku jmenuje v prvé řadě velký pozemkový majetek cizinců, jenž má být převzat a rozdělen. Jest již také rozdělen mezi Rumuny. Jugoslavie zabezpečuje sobě hranice vůči Maďarsku a pilně kolonisuje levý břeh Sávy zejména legionáři. Jde tu největším dílem o maďarské velkostatky, menší měrou o pozemkový majetek tuzemců národnosti německé. Polsko pospíchá s pozemkovou reformou na hranicích Těšínského Slezska a zejména v jihozápadní Haliči (proti Ukrajincům). Ziemske bank kreditowy we Lwowie (Tow. akcyjné) jest v tomto směru expoziturou Varšavského hlavního úřadu pozemkového. Ze seznamu objektů, jež nabízí polské kolonisaci, jest průzračna tendence obchodů.

Mezinárodní právo přiznává státu právo (což jest ovšem přirozené), aby vyvlastnil půdu z rukou cizinců za slušnou náhradu a odevzdal ji svým příslušníkům. Slušnou náhradou může být považována ta, kterou dává stát ceteris paribus za půdu s výměnou příslušníkům z téhož důvodu (pozemkové reformy). Tím spíše jest oprávněno akcentovati, aby stát zabezpečil sobě hranice převzetím pozemkového majetku i mimo rámec pozemkové reformy v užším slova smyslu. V té příčině cizinci jako vlastníci pozemkového majetku musí ustoupiti zájmům státním.

Otzáka zabezpečení hranic jest zejména pro naši republiku ožehavou a nemůže být odloučena od prováděné pozemkové reformy stejně jako myšlenka kolonisace velkého pozemkového majetku v prvé řadě národem státním. Tato kolonisace může být sice odkázána do určitých mezí, respektujících hustotu a národnostní poměry obyvatelstva, jeho hospodářské podmínky a vnitřní sílu kolonistů, avšak otázka zabezpečení státních hranic, má-li být uspokojivě a důsledně řešena, kompromisů nestřpí. Při kolonisaci majetku pozemkového, jenž vtažen byl do pozemkové reformy z důvodů převážně hospodářských (místně), myšlenka reformy nebude nijak zkreslena tendencí, aby kolonisace dala se příslušníky národa státního, neboť tím není ještě favorisován zemědělský proletariát jedné národnosti ná úkor národnosti druhé. Pokud jde však o státní hranice, ustupují zájmy sociální i hospodářské a všechny ohledy na místní rozvrstvení obyvatelstva, a každý, kdo cítí se státem jako jeho příslušník, nebude vytýkat této širší pozemkové reformě nacionální stranickost. Učiní-li tak přece, prozrazuje se.

Na konec ještě několik dat z části státních hranic. Pokud jde o Čechy, Moravu a Slezsko, jest tu dotčen převážnou měrou velký lesní majetek, v Čechách 55 vlastníků ve výměře 270.272 ha, na Moravě a ve Slezsku 24 vlastníků ve výměře 86.532 ha.

□ □ □

Německá obchodní politika po válce.

Dr. Ant. Basch.

III.

Vývozní politika německá byla sice na jaře 1920 ovládána motivy, které mají původ v německém výprodeji, ale její soustavná úprava a kontrola vytvořila systém, o který se opírá ještě nyní německá obchodní politika. Tento systém má svůj základ ve faktu podcenění německé valuty hlavně v lednu a v únoru 1920 a v differenci německých a světových cen. V Německu již v roce 1919 byly vedeny spory, mají-li ceny tuzemské se přizpůsobiti cenám světovým. Nižší ceny některých produktů byly důsledky vázaného válečného hospodářství, a když nastal pokles